

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ – ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Малихіна С.В., кандидат педагогічних наук

Постановка проблеми.

Можливість країни зайняти певне належне місце в глобальній економіці залежить від можливостей її фірм утримати гідне положення на світових ринках. Тому в сучасному світі досягнення й підтримання конкурентоспроможності підприємств на зовнішніх ринках є необхідною умовою підвищення національної конкурентоспроможності. При цьому необхідно враховувати тенденції світового розвитку й відповідно з ними проводити політику, спрямовану не тільки на зниження витрат на виробництво й реалізацію продукції, але також потрібно комплексно підвищувати ефективність і внутрішніх, і зовнішніх чинників, що забезпечують конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність підприємства є однією з найважливіших категорій ринкової економіки, що характеризує можливість і ефективність адаптації підприємства до умов ринкового конкурентного середовища. Підвищення конкурентоспроможності фірми - запорука підвищення конкурентоспроможності країни. У поняття конкурентоспроможності організації вкладається її здатність випускати конкурентоспроможну на конкретному ринку продукцію, її перевагу по відношенню до інших фірм певної галузі всередині країни або за її межами [1].

Значний вклад у дослідження проблем міжнародної конкуренції внесли такі зарубіжні вчені, як М. Портер, Н. Ячестова, А. Кузнецов, К. Конрад, Ч. Гілл, Дж. Майер [3], а також вітчизняні – О. Кузьмін, Н. Горбаль, А. Румянцев, О. Піддубний, І. Должанський, Т. Загорна та інші [7]. Порівняльні переваги та їх роль у міжнародному економічному обміні досліджувалися також у працях учених – засновників теорії міжнародної торгівлі – від класичних (А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. С. Мілля) до сучасних (П. Кругмана, Д. Хаберлера та ін.). У своїх працях вони розглядали юридичні та економічні основи сучасних міжнародних конкурентних відносин, правові аспекти державного регулювання конкурентних відносин, тенденції розвитку міжнародно-правових механізмів у цій сфері, взаємозв'язку конкуренції, міжнародної торгівлі, питання управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств. Ступінь розробленості перелічених наукових дискусій різна. Так, питанням управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств, теоретичних засад глобальної конкуренції приділено найбільше уваги, а от питання щодо сутності міжнародної ринкової конкуренції, особливостей прояву та впливу на світовий та національний ринки досліджені недостатньо.

Поняття міжнародної конкурентоспроможності є для світової та української економіки новим, тому загальноприйнятого визначення її змісту й розуміння немає. Стійке забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів і вироблених ними товарів залишається одним з найбільш складних завдань у світовій економіці. Його розв'язання в Україні ускладнюється тим, що вітчизняний досвід у цій сфері невеликий. Завдання забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств до початку 90-х років ХХ століття стояло лише перед окремими організаціями, орієнтованими на експорт і лише після кардинальних економічних реформ, дослідження конкурентоспроможності в українській науці набуло теоретичної та практичної значущості. У наш час, вітчизняні та зарубіжні варіанти вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності слабо відображають зміни у світовій економіці, пов'язані з процесом глобалізації, а також із загостренням міжнародного суперництва, що ведеться в різних формах, різними методами й на різних рівнях економіки. Міжнародна конкурентоспроможність є найважливішою комплексною характеристикою якісного стану товарів, суб'єктів господарювання, їх структурних змін, порівняно з відповідними аналогами інших країн.

Нові умови розширення конкуренції та обмеженості матеріально-фінансових ресурсів викликають необхідність якісних проривів у конкурентоспроможності й випередженні конкурентів.

У сучасному забезпеченні конкурентоспроможності фірми на міжнародному ринку відіграють важливі переваги її ресурсозберігаючих технологій, розвиток можливостей трудових ресурсів і комплексне вивчення інформації на ринку щодо можливості підвищення конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність фірм на міжнародному ринку залежить від багатьох

чинників: економічних, інституційних, політичних, культурних, людських і освітніх. Ці фактори можна поділити на внутрішні й зовнішні.

Згідно теорії конкуренції М. Портера, успіх у міжнародній конкуренції визначають не стільки власне фактори виробництва, скільки те, де й наскільки продуктивно вони застосовуються. Тому серед внутрішніх факторів найважливішу роль відіграє рівень якості управління компанією, тобто рівень підготовки менеджерів, уміння правильно вести ділові операції в умовах постійних змін на ринку. До внутрішніх факторів також відносять: рівень продуктивності праці, технологічний фактор, тобто технічний рівень продукції й параметри технології виробництва. Перелічені фактори визначають рівень витрат виробництва й збуту. Однак для цілей визначення конкурентоспроможності компанії необхідно брати до уваги тільки відносний показник, тобто відношення витрат виробництва й збуту в цій компанії до рівня витрат виробництва й збуту в компанії-конкурента.

Групу зовнішніх факторів складають: макроекономічна стабільність і передбачуваність економічної політики; рівень новини економіки, тобто участь країни в міжнародних торгівлі та інвестуванні; ступінь відповідності державної політики вимогам конкуренції; ефективність функціонування ринків капіталу й якість фінансових послуг; рівень розвитку новітньої інфраструктури в країні; розвиток науково-технологічного потенціалу та інше. Усі ці показники використовуються тільки як відносні. Таким чином, конкурентоспроможність фірм на світових ринках визначається не тільки їх конкурентною перевагою, але й усім комплексом факторів на всіх рівнях, що визначають переваги товарів країни на світовому ринку. Однак, визначення конкурентоспроможності на принципах тільки «позицій і переваг» є неприпустимим. У теорії конкурентних переваг М. Портера приділяється недостатньо уваги мікроекономіці підприємств, де створюються й конкурентні переваги, і можливості впливу на економіку галузей і країн [8].

Під конкурентоспроможністю розуміється багаторівневе, багатоаспектне поняття, що характеризує динамічну, керовану властивість об'єкта оцінки, визначається сукупністю конкурентних переваг і недоліків і виражене в здатності витримати конкуренцію в системі ринкових відносин в розглядуваний період часу [4]. Необхідно виділити дві основні сторони конкуренції – конкуренцію продуктів і конкуренцію підприємств. Однак саме підприємство є суб'єктом конкуренції, здійснює конкурентну діяльність і бере участь і в конкуренції продуктів, і в конкуренції підприємств. Конкурентоспроможність підприємства на міжнародному ринку складають його здібності й можливість включення тих активів, які можуть стати конкурентними перевагами. Конкурентна перевага створюється по всьому ланцюжку виробничих цінностей – починаючи від розробки виробів до післяпродажного сервісу. Міжнародну конкурентоспроможність необхідно визначити як порівняльно (зі змінами провідних конкурентів і ринків) та системно виявлену, що формується, розвивається й зсередини стійку здатність товаровиробника до методичного комплексного нарощування власних конкурентних переваг для прискореного й економічного забезпечення міжнародної переваги та планомірного випередження лідерів світового ринку на користь більш повного задоволення (у рамках правових, етичних й екологічних норм) матеріальних і соціальних потреб (працівників, споживачів, інвесторів, власників) [6].

Світовий рівень конкурентоспроможності тут означає краще системне забезпечення міжнародних конкурентних переваг і стійких здібностей до успішного конкурування у будь-якій країні світу з опорою на міжнародні стандарти як початкові рубежі безперервного підвищення якості й конкурентності продукції, менеджменту та організації праці. Внесок виробничих ресурсів у посилення конкурентних переваг товаровиробників і країни визначається не стільки їх запасами, обсягами, вартістю, доступністю, скільки їх структурою, якістю та ефективністю використання, швидкістю їх створення, удосконалення та пристосування до потреб національної та світової економіки.

Роль ресурсозберігаючих технологій у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності підвищується, оскільки спостерігається тенденція зменшення енерго-, капітало-, матеріаломісткості продукції у світовій економіці в умовах скорочення запасів непоправних природних ресурсів. Більшість промислово розвинених країн активно використовує ресурсозберігаючі технології, що контрастує з переважно ресурсоемними технологіями в Україні й скорочує конкурентоспроможність українських підприємств на світових ринках. Для підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку необхідно виявляти й освоювати краще у світовій теорії і практиці, що дозволить розширити можливості зменшення витрат часу й ресурсів. Так, наприклад, виробництво деяких українських компаній переноситься в країни з низькою вартістю трудових ресурсів, сировини, а маркетинг і збут зосереджуються поблизу споживачів продукції. У результаті українські компанії

використовують конкурентні переваги відразу декількох країн, що підвищує їх конкурентоспроможність на глобальному ринку. Однак, тільки ефективності використання ресурсів уже недостатньо для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Вирішальним чинником у наш час є рівень кваліфікації управлінського персоналу. Саме ця конкурентна перевага фірми визначає підтримку інновацій, заохочення ініціативи, уміння правильно оцінити ситуацію, що склалася на ринку кон'юнктуру, готовність залучати талановитих людей і комплексно оцінювати інформацію, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності фірми.

У ХХІ ст. слова австрійського економіста Ф. Хайека особливо актуальні: «практично кожна особа має певну перевагу перед рештою в тому сенсі, що вона володіє унікальною інформацією, якій можна знайти вигідне застосування ...» [6]. На його думку, саме ринок сприяє концентрації знань, умінь, навичок, які розпорошені в суспільстві, і можуть бути використані для виробництва товарів. Таким чином, ринок є координатором у пошуку інформації, тому лідери міжнародного бізнесу вигідно й безперервно впроваджують нові засоби підвищення конкурентоспроможності. При цьому на ринку важливо вивчати не тільки особливості успіхів прямих конкурентів, але також і вирішення подібних проблем в інших галузях на внутрішньому й міжнародному ринках.

Досягнення й економічна підтримка саме світового рівня конкурентоспроможності характеризують не тільки соціальноекономічну зрілість компанії, але й максимізацію її прибутковості та впливовості в міжнародному бізнесі. Наприклад, здатність до виживання (нижчий рівень конкурентоспроможності) характеризується пасивною адаптацією до ринку без значних внутрішніх змін; активна реакція на конкуренцію (середній рівень) супроводжується підвищенням якості й ефективності заходів; забезпечення переваги (вищий рівень) є набагато більш прибутковим й ефективним. Отже, довгострокові, стабільні, великі економічні переваги в міжнародному бізнесі можуть створюватися лише постійною й системною перевагою над конкурентами.

Висновки.

У наш час для досягнення конкурентоспроможності необхідно не тільки мінімізувати витрати, але й володіти повною інформацією про діяльність конкурентів, інновації, нововведення. Крім того підвищується роль кваліфікованого управлінського персоналу, оскільки гнучкі організаційно – управлінські відносини починають домінувати в глобальній економіці. Ще М. Портер вказував на те, що уряди для надання адекватного позитивного впливу на конкурентоспроможність країни повинні заохочувати зміни, сприяти внутрішній конкуренції, стимулювати інновації.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку в ХХІ ст. набуло особливої значимості, оскільки глобалізація є визначальною рисою розвитку світової економіки, і все більше посилюється залежність економік країн від зовнішнього ринку. Таким чином, розвиток глобальної конкуренції викликає необхідність вироблення економічної стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності фірм на міжнародному ринку.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Т. Борисова. Феномен міжнародної конкуренції в сучасній економіці / Т. Борисова // Галицький економічний вісник. – 2010. – 2(27). – С. 34-40 – (світова економіка й міжнародні економічні відносини).
2. Васильківський Д. М. Конкуренція в міжнародному бізнесі: Курс лекцій / Д. М. Васильківський, Яременко О. Ф. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – 80 с.
3. Гілл Ч. Міжнародний бізнес / Ч. Гілл. - К.: Основи, 2001. – 856с.
4. Должанський І. Конкуентоспроможність підприємства: навчальний посібник / І.З.Должанський, Т.О Загорна. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
5. Кузнецов А. В. Конкуентные стратегии международного бизнеса: Краткий курс лекций / А. В. Кузнецов. – Минск: Асобны Дах, 2004. – 79 с.
6. Майер Дж. Міжнародне середовище бізнесу: Конкуенція та регулювання в глобальній економіці / Майер Дж., Олесневич Д.; пер. з англ. – К.: Либідь, 2002. – 703 с.
7. Піддубний І.О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник / І.О. Піддубний, А.І.Піддубна. – Х.: ВД "Інжек", 2006. – 270 с.
8. Портер М. Конкуенція / М. Портер. – М.: Издательский дом Вильямс, 2002.
9. Румянцев А. П. Світовий ринок послуг: навчальний посібник / А. П. Румянцев, Ю. О. Коваленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с.

РЕФЕРАТ

Малихіна С. В. Міжнародна конкурентоспроможність – як пріоритетний фактор розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств / Світлана Вікторівна Малихіна // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – К.: НТУ – 2012. – Вип. 10.

У статті розглянуто поняття: конкурентоспроможність, міжнародна конкурентоспроможність, конкурентна перевага, а також внутрішні й зовнішні фактори виробництва, які впливають на конкурентоспроможність фірм на міжнародному ринку. Зазначено, що розвиток глобальної конкуренції викликає необхідність вироблення економічної стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності в зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ФАКТОР, ПРІОРИТЕТНИЙ ФАКТОР, КОНКУРЕНТОСПРО-МОЖНІСТЬ, МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА.

ABSTRACT

Malykhina S. International Competitiveness as being a Priority Factor in the Development of Enterprises External Economic Activity. Svitlana Malykhina // Management of projects, system analysis and logistics. – K.: NTU . – 2012. – Vol. 10.

The article dwells upon the following notions: competitiveness, international competitiveness, competitive advantage as well as inner and external factors of production affecting businesses competitiveness at the international market. It has been pointed out that global competitiveness development demands some certain economic strategy elaboration directed at competitiveness rise in terms of enterprises economic activity.

KEY WORDS: FACTOR, PRIORITY FACTOR, COMPETITIVENESS, INTERNATIONAL COMPETITIVENESS, COMPETITIVE ADVANTAGE.

РЕФЕРАТ

Малыхина С. В. Международная конкурентоспособность – как приоритетный фактор развития внешнеэкономической деятельности предприятий / Светлана Викторовна Малыхина // Управления проектами, системный анализ и логистика. – К.: НТУ – 2012. – Вип. 10.

В статье рассмотрены понятия: конкурентоспособность, международная конкурентоспособность, конкурентное преимущество, а также внутренние и внешние факторы производства, влияющие на конкурентоспособность фирм на международном рынке. Отмечено, что развитие глобальной конкуренции вызывает необходимость выработки экономической стратегии, направленной на повышение конкурентоспособности во внешнеэкономической деятельности предприятий

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ФАКТОР, ПРІОРИТЕТНИЙ ФАКТОР, КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ, МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ, КОНКУРЕНТНОЕ ПРЕИМУЩЕСТВО.

УДК 657.6

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ

Назаренко Я.Я., кандидат економічних наук

Постановка проблеми. В останні роки в транспортній галузі як і інших галузях економіки виникли досить складні проблеми, які пов'язані з розвитком нових методів управління та організації функціонування підприємства, нестабільним законодавством, динамічними змінами умов господарювання. Підприємства транспорту обслуговують діяльність всіх виробництв, тому виготовлений ними продукт лише тоді стає продуктом споживання, коли він доставлений споживачу. Масовим споживачем транспортних послуг є і населення країни. Соціально-економічний розвиток підприємств транспорту має важливе значення як для задоволення потреб інших підприємств, так і безпосередньо для підвищення якості життя населення в певному регіоні і країні цілому. Сьогодні все більш актуальними стають питання ефективної організації роботи системи внутрішнього контролю діяльності підприємства, не винятком є і підприємства транспорту.

Цілі статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження організаційно-методологічних проблем формування та функціонування системи внутрішнього контролю управління діяльністю підприємств транспортного комплексу.